

МІЖПРЕДМЕТНІ ЗВ'ЯЗКИ – КЛЮЧОВИЙ ЧИННИК ОСУЧАСНЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Жукова Алла,
*кандидат педагогічних наук,
директор гімназії міжнародних відносин № 323
з поглибленим вивченням англійської мови м. Києва, Україна*

Питанням інтегрованого навчання та організації міжпредметних зв'язків на уроках присвячено багато праць українських дослідників. Так, наприклад, уроки інтегрованого змісту та уроки з використанням міжпредметних зв'язків О. Савченко розглядає як різні дидактичні поняття, оскільки міжпредметні зв'язки передбачають включення в урок запитань і завдань з матеріалу інших предметів, що мають допоміжне значення для

вивчення певної теми. Це, на думку науковця, окремі короточасні моменти уроків, які сприяють глибшому сприйманню та осмисленню якогось конкретного поняття. Натомість під час інтегрованого уроку учні ознайомлюються зі змістом різних предметів, включаються у несхожі між собою види діяльності, що підпорядковані одній темі¹.

Порівняльна характеристика інтегрованого навчання та навчання з міжпредметними зв'язками схематично подана на рис. 1.

Рис 1. Порівняльна характеристика інтегрованого навчання та навчання з міжпредметними зв'язками

Ідея реалізації інтегрованого підходу до навчання та міжпредметних зв'язків на уроках – важливий чинник, що сприяє підвищенню якості процесу навчання і виховання, адже нині у навчальних програмах пріоритети надаються розвивальній функції навчання, особлива увага приділяється формуванню самостійності, навчанню критичного мислення, креа-

тивності і т.ін. Проблеми інтеграції та міжпредметних зв'язків, особливостям формування розвиненої особистості здобувачів освіти присвячено низку праць, зокрема: науковців¹⁻⁷ педагогів-практиків¹⁻¹⁰.

Так, в освітньому процесі міжпредметні зв'язки виконують низку важливих функцій. *Освітня* – полягає у тому, що міжпредметні зв'язки сприяють формуванню системи знань про суспільство та природу, уявлення про цілісну картину світу. *Виховна* – виражена у сприянні міжпредметних зв'язків усім напрямам виховання особистості, формуванню навчальної культури й грамотності, розуміння місця і ролі предметних знань у системі підготовки, прагнення до опанування новими знаннями. *Розвивальна* – сприяння формуванню пізнавальної активності, інтересу до предмета, розвиток процесів мислення: вміння здійснювати аналіз і синтез, конкретизувати й узагальнювати, проводити аналогію, абстрагуватись. *Дидактична* – сукупність засобів, форм, прийомів і методів, що використовуються у навчанні й спрямовані на інтеграцію знань, умінь, навичок (за С. Буриловою). Завдяки *формувальній* функції здійснюється формування предметних умінь, що стають основою формування інтегрованих умінь та якостей. Дослідники (Ковальчук Л., Максимова В. та ін.) вказують на *інтеграційну* функцію, зазначаючи, що міжпредметні зв'язки сприяють формуванню цілісної наукової картини світу.

Конструктивна функція полягає в удосконаленні змісту освіти та передбачає добір, координацію і структурування навчального матеріалу, взаємну узгодженість змісту навчальних предметів. Завдяки *психологічній* функції забезпечується створення сприятливого психологічного мікроклімату, ефективна суб'єкт-суб'єктна взаємодія, пробудження інтересу до вивчення матеріалу, позитивна мотивація навчання, активізація пізнавальної діяльності як умови формування ціннісно-сміслової сфери особистості, прагнення до опанування новими знаннями.

Сукупність функцій міжпредметних зв'язків забезпечується тоді, коли реалізована різноманітність типів і видів міжпредметних зв'язків.

Отже, дослідники, які розкривають суть міжпредметних зв'язків, звертають увагу на дидактичні, освітні, методичні, психологічні та інші їх функції. Кожна з них відображає різні властивості одного й того самого явища.

Більшість авторів до питання класифікації міжпредметних зв'язків підходить залежно від структури навчальних предметів, характеру діяльності та завдань предмета, беручи за основу класифікацію певних критеріїв. Учені найчастіше виокремлюють три типи міжпредметних зв'язків: *змістово-інформаційні* (встановлення подібності фактів, процесів, спільності понять, теорій, методів наук); *операційно-діяльнісні* (способи діяльності, вміння, навички, розумові операції), *організаційно-методичні* (використання спільних методів і прийомів; форм організації навчально-виховного процесу), які, своєю чергою, поділяються на 14 класів і містять 44 види міжпредметних зв'язків (за О. Данилюком). Така невідзначеність у класифікації пояснюється дидактичною розмитістю та багатоаспектністю категорії міжпредметних зв'язків та їх поліфункціональним характером.

Узагальнивши праці вчених із цієї проблеми, виокремлюємо такі типи міжпредметних зв'язків: за складом, за напрямками, за спрямованістю, які, поділяються на певні види (рис. 2).

Рис. 2. Класифікація міжпредметних зв'язків

Класифікація міжпредметних зв'язків *за складом* показує, що використовується, трансформується з інших навчальних предметів при вивченні конкретної теми. Змістовні зв'язки сприяють формуванню системи узагальнених, інтегрованих знань; операційні є системою загальнопредметних умінь, навичок та розумових операцій, що формуються. Використання організаційних та методичних міжпредметних зв'язків орієнтує мислення учнів на застосування під час вивчення інших предметів таких спільних методів, як абстрагування, моделювання, аналогія, експеримент. Виокремлення міжпредметних зв'язків *за напрямом* демонструє: чи є джерелом міжпредметної інформації один, два чи більше предметів, чи використовується міжпредметна інформація при вивченні цієї теми (прямі зв'язки), чи ця тема є «постачальником» інформації для інших тем, інших предметів (обернені та відновлювальні зв'язки). Група міжп-

редметних зв'язків, виокремлена за спрямованістю, показує, які знання залучаються з інших предметів, а який матеріал ще тільки вивчатиметься згодом (хронологічні зв'язки); як довго відбувається взаємодія тем у процесі здійснення міжпредметних зв'язків (хронометричні зв'язки). Сьогодні вчителі, методисти усвідомлюють, що зв'язок між предметами надають процесу навчання нову якість, є ефективним засобом комплексного розв'язання освітніх завдань через узагальнення й систематизацію знань, формування загальнонавчальних умінь, підвищення пізнавального інтересу учнів. Проте, на практиці розв'язання цієї проблеми ще носить фрагментарний характер, часто обмежується виділенням конкретних тем, розділів навчальних програм, за якими можливе встановлення лише тематичних міжпредметних зв'язків у навчанні. Саме тому зв'язок між предметами слід розглядати як діалектичну закономірність, яка притаманна кожному з навчальних предметів і характеризується відповідною специфікою їх змісту і, водночас, має загальні для всіх навчальних предметів особливості.

Слід пам'ятати, що під час реалізації міжпредметних зв'язків можуть виникати певні труднощі, а саме: неузгодженість календарних планів навчальних предметів одного класу; навчання учнів за підручниками різних авторських колективів у різних класах; невідповідність структур навчальних програм, відсутність у освітньому стандарті та програмах рекомендацій зі здійснення міжпредметних зв'язків; слабка мотивація вчителів щодо реалізації міжпредметних зв'язків; недостатня теоретична й практична підготовка вчителів до проведення уроків з використанням міжпредметних зв'язків. Саме ці труднощі є предметом особливої уваги методоб'єднання вчителів нашої гімназії міжнародних відносин № 323 з поглибленим вивченням англійської мови м. Києва.

¹ Савченко О. Я. *Дидактика початкової школи* : підруч. Київ : Грамота, 2012. 504 с.

² Барановська О. В. Конструювання змісту профільного навчання на основі міжпредметної інтеграції. *Дидактика: теорія і практика*. Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. С. 32–36.

³ Васьківська Г. О. *Людинознавство*. Для учнів 10–11-х класів загальноосвітніх навчальних закладів : навч. посіб. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. 256 с.

⁴ Жукова А. Критерії та показники оцінювання якості професійної компетентності вчителя гімназії на засадах інноваційних технологій. *Дидактика: теорія і практика*. Київ : Педагогічна думка, 2018. С. 30–40.

⁵ Слесик К. Міжпредметна модель формування етичної культури учнів у процесі навчання гуманітарних предметів. *Дидактика: теорія і практика*. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. С. 51–55.

⁶ Косянчук С. В. Формування ціннісно-смислових орієнтацій старшокласників в умовах особистісно-орієнтованого навчання. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти* / Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Рівне : РДГУ, 2014. Вип. 8(51). С. 132–136.

⁷ *Формування змісту профільного навчання: теоретико-методологічний аспект* : кол. монограф. / [авт. кол.: Г. О. Васьківська, В. І. Кизенко, С. В. Косянчук, О. В. Барановська та ін.]. Київ, 2018. 260 с. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/713853/>

⁸ Гайдамака В. М. Науково-методичний супровід розв'язання науково-методичної проблеми «Професійна компетентність учасників освітнього процесу» в гімназії №323 м. Києва. *Дидактика: теорія і практика*. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2015. С. 75–85.

⁹ Негуляй С. Компетентнісний підхід у процесі викладання фізики як важлива дидактична умова. *Дидактика: теорія і практика*. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. С. 136–141.

¹⁰ Новицька Н. Психологічний моніторинг професійної компетентності вчителів у рамках здійснення дослідно-експериментальної роботи в гімназії. *Дидактика: теорія і практика*. Київ : Педагогічна думка, 2018. С. 96–103.